

# Spis treści

|                                                                                                                                                                     |     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| 1. <b>Przedmowa</b> . . . . .                                                                                                                                       | 13  |
| 2. <b>Bóg mi powierzył honor Polaków... Księcia Józefa Poniatowskiego<br/>droga na Wawel</b> . . . . .                                                              | 49  |
| Tragiczne dziecię historii... . . . .                                                                                                                               | 49  |
| Śmierć . . . . .                                                                                                                                                    | 54  |
| Trzy pogrzeby księcia . . . . .                                                                                                                                     | 62  |
| Kult . . . . .                                                                                                                                                      | 72  |
| Aneks                                                                                                                                                               |     |
| K. Tymowski, <i>Elegia z powodu wprowadzenia zwłok księcia Józefa Poniatowskiego przez wojsko narodowe wracające do ojczyzny</i> . . . . .                          | 80  |
| <i>Programma odbyć się mającego obrzędu żałobnego i honorów wojskowych</i> . . . . .                                                                                | 82  |
| J.P. Woronicz, <i>Przemowa przy spuszczeniu do grobu zwłok księcia Józefa Poniatowskiego, miana w kościele katedralnym krakowskim dnia 23 lipca 1817</i> . . . . .  | 87  |
| J.U. Niemcewicz, <i>Śpiewy historyczne. Pogrzeb księcia Józefa Poniatowskiego. Pienie żałobne</i> . . . . .                                                         | 89  |
| A. Oppman, <i>Elegia</i> . . . . .                                                                                                                                  | 91  |
| 3. <b>Duchu Kościuszki, aniele tej ziemi... Drugi pogrzeb na Wawelu</b> . . . . .                                                                                   | 93  |
| Rycerz bez skazy . . . . .                                                                                                                                          | 93  |
| U progu nieśmiertelności . . . . .                                                                                                                                  | 98  |
| Starość i niebohaterska śmierć . . . . .                                                                                                                            | 105 |
| Drugi pogrzeb . . . . .                                                                                                                                             | 112 |
| Kult . . . . .                                                                                                                                                      | 121 |
| <i>Post scriptum</i> . Pierwszy nieobecny (Jan Henryk Dąbrowski) . . . . .                                                                                          | 128 |
| Aneks                                                                                                                                                               |     |
| J.P. Woronicz, <i>Przemowa przy złożeniu do grobu śmiertelnych zwłok Tadeusza Kościuszki miana w kościele katedralnym krakowskim dnia 23 czerwca 1818</i> . . . . . | 133 |
| K. Ujejski, <i>[Zstąp Kościuszko do nas z nieba...]</i> . . . . .                                                                                                   | 136 |
| M. Konopnicka, <i>Śmierć Kościuszki</i> . . . . .                                                                                                                   | 137 |
| <i>Protokół otwarcia grobu Tadeusza Kościuszki 22 listopada 1938 r.</i> . . . .                                                                                     | 138 |

|                                                                                                                                                                                        |     |                                                                                        |     |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|----------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>4. Czcij Polaku z pokorą Aleksandra cienie... Pierwszy państwowy pogrzeb w Warszawie.</b>                                                                                           | 139 |                                                                                        |     |
| Okoliczności śmierci                                                                                                                                                                   | 142 |                                                                                        |     |
| Uroczystości pogrzebowe w Warszawie                                                                                                                                                    | 147 |                                                                                        |     |
| Aneks                                                                                                                                                                                  |     |                                                                                        |     |
| W. Miniewski, <i>Wiersz na zgon Najjaśniejszego Aleksandra I Cesarza Wszech Rosji, Króla Polskiego</i>                                                                                 | 158 |                                                                                        |     |
| Programma                                                                                                                                                                              | 160 |                                                                                        |     |
| Nowości warszawskie                                                                                                                                                                    | 164 |                                                                                        |     |
| J.P. Woronicz, <i>Kazanie podczas pogrzebowego obchodu po Aleksandrze I Cesarzu Wszech Rosji, Królu Polskim, miane w Kościele Metropolitalnym Warszawskim dnia 17 kwietnia 1826 r.</i> | 166 |                                                                                        |     |
| <b>5. Generałowa Sowińska i Pięciu Poległych</b>                                                                                                                                       | 171 |                                                                                        |     |
| Pogrzeb Generałowej Sowińskiej                                                                                                                                                         | 171 |                                                                                        |     |
| Pogrzeb Pięciu Poległych                                                                                                                                                               | 180 |                                                                                        |     |
| Aneks                                                                                                                                                                                  |     |                                                                                        |     |
| Deotyma [J. Łuszczewska], <i>Dzwon pogrzebowy na pamiątkę pogrzebu ofiar poległych dnia 27 lutego 1861 roku</i>                                                                        | 199 |                                                                                        |     |
| A. Feliński, <i>Modlitwa za Ojczyznę [Boże! coś Polskę...]</i>                                                                                                                         | 200 |                                                                                        |     |
| M. Konopnicka, <i>Żałoba</i>                                                                                                                                                           | 202 |                                                                                        |     |
| <b>6. Pogrzeb – (re)aktywacja. Powtórne pochówki Kazimierza Wielkiego na Wawelu i Jana Długosza na Skałce</b>                                                                          | 203 |                                                                                        |     |
| „O ty stary, wielki grobie! Zamknij drogie prochy w sobie!” Drugi pogrzeb króla                                                                                                        | 203 |                                                                                        |     |
| „Gniazdo wyborne, gdzie mistrz doskonały...” Powtórny pogrzeb dziejopisa                                                                                                               | 225 |                                                                                        |     |
| Aneks                                                                                                                                                                                  |     |                                                                                        |     |
| I. Danielewski, <i>[Boże! Coś z Piastów króla ostatniego...]</i>                                                                                                                       | 245 |                                                                                        |     |
| I. Danielewski, <i>Pomoc dajcie mi rodacy etc.</i>                                                                                                                                     | 246 |                                                                                        |     |
| <i>Akt pamiątkowy złożony do trumny Kazimierza Wielkiego</i>                                                                                                                           | 247 |                                                                                        |     |
| Deotyma [J. Łuszczewska], <i>Orszak pogrzebowy</i>                                                                                                                                     | 250 |                                                                                        |     |
| <b>7. Kraszewski i Zasłużeni</b>                                                                                                                                                       | 251 |                                                                                        |     |
| Nowa baśń... Pogrzeb Józefa Ignacego Kraszewskiego na Skałce                                                                                                                           | 251 |                                                                                        |     |
| Lirenka w krypcie – Teofil Lenartowicz                                                                                                                                                 | 273 |                                                                                        |     |
| „Trzeba z żywymi naprzód iść...” Kondukt Adama Asnyka                                                                                                                                  | 283 |                                                                                        |     |
| Pogrzeb chudoźnika – Henryk Siemiradzki                                                                                                                                                | 290 |                                                                                        |     |
| Aneks                                                                                                                                                                                  |     |                                                                                        |     |
| A. Asnyk, <i>Na grobie Wincentego Pola</i>                                                                                                                                             | 303 |                                                                                        |     |
| P. Kostecki, <i>Na zgon Kraszewskiego</i>                                                                                                                                              | 304 |                                                                                        |     |
| M. Konopnicka, <i>Nad mogiłą. Pamięci Józefa Ignacego Kraszewskiego</i>                                                                                                                | 305 |                                                                                        |     |
| M. Konopnicka, <i>Na śmierć J.I. Kraszewskiego</i>                                                                                                                                     | 306 |                                                                                        |     |
| <i>Mowy na pogrzebie Józefa Ignacego Kraszewskiego</i>                                                                                                                                 | 307 |                                                                                        |     |
| <i>Mowa prezesa Akademii Umiejętności Józefa Mayera</i>                                                                                                                                | 307 |                                                                                        |     |
|                                                                                                                                                                                        |     |                                                                                        |     |
|                                                                                                                                                                                        |     | W. Chotkowski, <i>Mowa powiedziana przy zwłokach śp. Józefa Ignacego Kraszewskiego</i> | 310 |
|                                                                                                                                                                                        |     | <i>Przemówienie Adama Pługa nad trumną przed złożeniem do grobu w krypcie</i>          | 318 |
|                                                                                                                                                                                        |     | K. Podwysocki, <i>Myśli u trumny Henryka Siemiradzkiego</i>                            | 319 |
| <b>8. Królewski pogrzeb nauczyciela z Kowna. Pochówki Adama Mickiewicza</b>                                                                                                            | 321 |                                                                                        |     |
| Śmierć w Carogrodzie                                                                                                                                                                   | 321 |                                                                                        |     |
| Pogrzeb paryski                                                                                                                                                                        | 329 |                                                                                        |     |
| Pogrzeb krakowski                                                                                                                                                                      | 332 |                                                                                        |     |
| Aneks                                                                                                                                                                                  |     |                                                                                        |     |
| T.T. Jeż [Zygmunt Miłkowski], <i>[Wiadomość o śmierci Mickiewicza...]</i>                                                                                                              | 360 |                                                                                        |     |
| J.B. Zaleski, <i>Mowa nad grobem Adama Mickiewicza w Montmorency dnia 21 stycznia 1856</i>                                                                                             | 363 |                                                                                        |     |
| C.K. Norwid, <i>Duch Adama i skandal</i>                                                                                                                                               | 366 |                                                                                        |     |
| E. Renan, <i>Mowa na cmentarzu Montmorency podczas ekshumacji zwłok Adama Mickiewicza</i>                                                                                              | 367 |                                                                                        |     |
| W. ks. Czartoryski, <i>Mowa na cmentarzu Montmorency podczas ekshumacji zwłok Adama Mickiewicza</i>                                                                                    | 370 |                                                                                        |     |
| Anonim, <i>Wiersz, wygłoszony nad grobem Mickiewicza w imieniu Towarzystwa Historyczno-Literackiego w Paryżu</i>                                                                       | 371 |                                                                                        |     |
| A. Asnyk, <i>W dzień złożenia zwłok Mickiewicza na Wawelu</i>                                                                                                                          | 372 |                                                                                        |     |
| M. Konopnicka, <i>4 lipca 1890</i>                                                                                                                                                     | 372 |                                                                                        |     |
| W. Bełza, <i>Na sprowadzenie zwłok Adama Mickiewicza</i>                                                                                                                               | 373 |                                                                                        |     |
| W. Chotkowski, <i>Mowa przy sprowadzeniu zwłok śp. Adama Mickiewicza powiedziana w czasie nabożeństwa w Katedrze na Wawelu dnia 4 lipca 1890 r.</i>                                    | 374 |                                                                                        |     |
| Z. Przesmycki-Miriam, <i>Prochom Adama Mickiewicza. Kancona</i>                                                                                                                        | 379 |                                                                                        |     |
| <b>9. Pogrzeb ostatniego wieszczka</b>                                                                                                                                                 | 381 |                                                                                        |     |
| Aneks                                                                                                                                                                                  |     |                                                                                        |     |
| L. Staff, <i>Tren na śmierć Stanisława Wyspiańskiego, wygłoszony dnia 5. grudnia 1907 r. w teatrze miejskim w Krakowie przez Ludwika Solskiego</i>                                     | 400 |                                                                                        |     |
| <b>10. Wielcy nieobecni</b>                                                                                                                                                            | 403 |                                                                                        |     |
| Na emigracji                                                                                                                                                                           | 403 |                                                                                        |     |
| „[...] bo nie było komu i do kogo przemawiać...” Pogrzeb Juliusza Słowackiego (5 IV 1849)                                                                                              | 405 |                                                                                        |     |
| „[...] kaźcie otworzyć moje ciało, abym nie był żywcem pochowany...” Pogrzeb Fryderyka Chopina (30 X 1849)                                                                             | 417 |                                                                                        |     |
| „Zapewne będą furory homeryczne?!...” Pogrzeby Zygmunta Krasińskiego (23 II i VI 1859)                                                                                                 | 427 |                                                                                        |     |
| „[...] więcej ci się Wawel od Poniatowskich należy, ty królu bez korony...” Pogrzeb Adama Jerzego księcia Czartoryskiego (22 VII 1861)                                                 | 439 |                                                                                        |     |

|                                                                                                                                                                                        |     |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| W kraju                                                                                                                                                                                | 456 |
| „[...] szukajcie mnie gdzie indziej...” Pogrzeby: Artura Grottgera (4 VII 1868) i Aleksandra hrabiego Fredry (18 VII 1876) we Lwowie oraz Stanisława Moniuszki (7 VI 1872) w Warszawie | 456 |
| „– Tam, nigdy!” Pogrzeb Jana Matejki (7 XI 1893)                                                                                                                                       | 486 |
| „[...] kroki w celu umieszczenia go w przyszłości...?” Pogrzeb Juliusza Kossaka (5 II 1899)                                                                                            | 493 |
| Spóźnione pogrzeby pozytywistów                                                                                                                                                        | 501 |
| „[...] tu miejsce moje...” Pogrzeb Elizy Orzeszkowej w Grodnie (23 V 1910)                                                                                                             | 501 |
| „[...] jakżeby ja umrzeć mogła? Ja bym tam nie wytrzymała...” Pogrzeb Marii Konopnickiej (12 X 1910)                                                                                   | 514 |
| „Tu leży serce narodu...” Pogrzeb Bolesława Prusa (22 V 1912)                                                                                                                          | 525 |
| Aneks                                                                                                                                                                                  |     |
| K. Makuszyński, <i>Pod Słowackiego chorągwią</i>                                                                                                                                       | 540 |
| K. Ujejski, <i>Marsz pogrzebowy</i>                                                                                                                                                    | 541 |
| Ks. A. Prusinowski, <i>Mowa żałobna na nabożeństwie za duszę Zygmunta Krasińskiego w kolegiacie św. Magdaleny dnia 30 marca 1859 r. miana</i>                                          | 542 |
| Ks. H. Kajsiewicz, <i>Mowa pogrzebowa po śp. Adamie Jerzym ks. Czartoryskim [...] zmarłym na wygnaniu 15 lipca 1861 r. powiedziana 15 stycznia 1862 r. w Paryżu</i>                    | 546 |
| K. Ujejski, <i>Mowa miana na pogrzebie Artura Grottgera we Lwowie dnia 4 lipca 1868 r.</i>                                                                                             | 555 |
| S. Tarnowski, <i>Mowa wygłoszona na pogrzebie Jana Matejki 7 listopada 1893 r.</i>                                                                                                     | 559 |
| W. Łuszczkiewicz, <i>Mowa na pogrzebie Jana Matejki</i>                                                                                                                                | 564 |
| H. R-ski, <i>U trumny</i>                                                                                                                                                              | 567 |
| A. Oppman (Or-Ot), <i>Gloria victis! Pamięci Orzeszkowej</i>                                                                                                                           | 568 |
| H. Nusbaum, <i>[Mowa nad trumną Elizy Orzeszkowej]</i>                                                                                                                                 | 569 |
| Z. Kramsztyk, <i>[Mowa nad trumną Elizy Orzeszkowej]</i>                                                                                                                               | 570 |
| J. Kotarbiński, <i>[Mowa nad trumną Elizy Orzeszkowej]</i>                                                                                                                             | 571 |
| A. Oppman (Or-Ot), <i>Śp. Maria Konopnicka</i>                                                                                                                                         | 573 |
| A. Oppman (Or-Ot), <i>Żywa harfa Polski [Po pogrzebie Marii Konopnickiej]</i>                                                                                                          | 574 |
| A. Oppman (Or-Ot), <i>Za jego trumną. Pamięci Bolesława Prusa</i>                                                                                                                      | 575 |
| A. Pilecki, <i>Bolesławowi Prusowi. Nad mogiłą</i>                                                                                                                                     | 576 |
| Ks. A. Szlagowski, <i>Mowa na pogrzebie śp. Bolesława Prusa powiedziana w kościele św. Aleksandra, dnia 22 maja 1912 r.</i>                                                            | 578 |
| I. Chrzanowski, <i>[Mowa nad grobem Bolesława Prusa]</i>                                                                                                                               | 581 |
| I. Matuszewski, <i>[Mowa nad trumną Bolesława Prusa] Imieniem Towarzystwa Literatów i Dziennikarzy Polskich oraz Kasy Literackiej</i>                                                  | 583 |
| J. Kotarbiński, <i>[Mowa nad trumną Bolesława Prusa] Imieniem towarzyszy byłej Szkoły Głównej</i>                                                                                      | 585 |
| A. Oppman (Or-Ot), <i>[Mowa nad trumną Bolesława Prusa]</i>                                                                                                                            | 588 |

|                                                                                                                                     |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| 11. <i>Post scriptum. Pogrzeb Skrzetuskiego. Henryka Sienkiewicza droga do katedry warszawskiej (25–27 X 1924)</i>                  | 589 |
| Aneks                                                                                                                               |     |
| Ks. M. Nowakowski, <i>Mowa wygłoszona w kościele archikatedralnym warszawskim podczas nabożeństwa za duszę Henryka Sienkiewicza</i> | 609 |
| Ks. A. Szlagowski, <i>[Kazanie podczas nabożeństwa pogrzebowego, wygłoszone w katedrze warszawskiej 27 października 1923 r.]</i>    | 612 |
| A. Czerny (J. Rokyta), <i>Powrót Sienkiewicza</i>                                                                                   | 614 |
| K. Makuszyński, <i>Requiem</i>                                                                                                      | 616 |
| 12. <i>Zakończenie</i>                                                                                                              | 619 |
| Abstract                                                                                                                            | 627 |
| Spis ilustracji                                                                                                                     | 629 |
| Indeks osób                                                                                                                         | 648 |